

Алла Ляшина,
старший викладач кафедри полікультурної освіти та перекладу,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0001-9393-7799>
м. Ужгород, Україна

Світлана Мишко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри полікультурної освіти та перекладу,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0001-6773-8219>
м. Ужгород, Україна

Анатолій Мишко,
викладач кафедри полікультурної освіти та перекладу,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0003-2925-1092>
м. Ужгород, Україна

Когнітивні аспекти вивчення термінології англійської культури

Cognitive aspects of English cultural terminology study

Анотація. У статті розглядаються деякі особливості когнітивних аспектів вивчення англійської культурної термінології на прикладі музичної. Когнітивна лінгвістика має глибокі передумови та тісні зв'язки з різними галузями знань. У сучасній лінгвістиці активно використовується когнітивно-дискурсивна парадигма, у рамках якої проводиться концептуальний аналіз термінів, а також фреймовий аналіз, який дає змогу вибудувати концептуальну модель термінології. Сучасна когнітивна лінгвістика розглядає мову як когнітивну діяльність. Мета нашого дослідження – вивчити когнітивні аспекти термінології англійської культури, зокрема музичної. Предметом дослідження є лінгвокогнітивні особливості англійської термінології музичної культури. Актуальність нашого дослідження зумовлена зверненням до найновіших наукових парадигм сучасного мовознавства для дослідження галузевої термінології. Інформація, яку містить термін, дає змогу говорити про наявність відповідних реалій, про міжнародні контакти, про рівень розвитку культури. Когнітивно-культурологічна інформація може дати ключ до розуміння соціально-історичних подій, показати процес формування професійних знань і терміносистем зокрема. Когнітивний підхід поглиблює розуміння терміна.

Спеціальні лексичні одиниці, пов'язані з культурою, досліджуються з точки зору когнітивної лінгвістики. Антропоцентричний напрям у мовознавстві, що розглядає мову по відношенню до свідомості, зумовлює необхідність вирішення низки питань перекладацької практики з урахуванням взаємодії мови, мислення та орієнтації перекладача. У процесі дослідження ми дійшли висновку, що когнітивний підхід до вивчення терміна дозволяє розглядати термін як результат пізнавальної діяльності фахівців у галузі культури. Вивчення терміносистем за допомогою когнітивного аналізу дає змогу будувати конкретні когнітивні моделі та далі досліджувати процеси їх формування та функціонування. Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих даних у курсах лекцій з лексикології та когнітивної лінгвістики, у практиці викладання англійської мови спеціальності, у курсах перекладу.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, термін, концепт, фрейм, термінологія, парадигма, дискурс.

Summary. *The article deals with some peculiarities of cognitive aspects of English cultural terminology study on the example of that of music. Cognitive linguistics has deep prerequisites and close connections with various fields of knowledge. In modern linguistics, the cognitive-discursive paradigm is used, within the framework of it a conceptual analysis of terms is carried out as well as a frame analysis, which makes it possible to build a conceptual model of terminology. Modern cognitive linguistics considers language as a cognitive activity. The objective of our research is to study the cognitive aspects of the English cultural terminology, in particular musical. The subject of the study is the linguistic-cognitive features of the English terminology of musical culture. The relevance of our research is determined by the application of the latest scientific paradigms of modern linguistics for the study of terminology. Cognitive and cultural information can provide a key to understanding socio-historical events, show the process of professional terminology formation. The cognitive approach deepens the understanding of the term. Special lexical units connected with culture are studied from the cognitive linguistics point of view. The anthropocentric trend in linguistics, which considers language in relation to consciousness, necessitates the solution of a number of issues of translation practice, taking into account the interaction of language, thinking and orientation of the translator. In the process of research we came to the conclusion that cognitive approach to the study of the term allows us to consider the term as a result of cognitive activity of specialists in the field of culture. The study of terminological systems with the help of cognitive analysis makes it possible to build specific cognitive models and further explore the processes of their formation and functioning. The practical significance of the research lies in the possibility of applying the data obtained in the courses of lectures on Lexicology and Cognitive Linguistics, teaching English as a specialty, in Translation courses.*

Key words: cognitive linguistics, term, concept, frame, terminology, cognitive-discursive paradigm.

Вступ. Когнітивне термінознавство – важливий напрямок вивчення термінів та терміносистем, який пов’язаний з вивченням мови як різновиду пізнавальної діяльності людини. Антропоцентричний напрям у лінгвістиці, який розглядає мову у взаємозв’язку зі свідомістю, зумовлює необхідність вирішення низки питань перекладацької практики з урахуванням взаємодії мови, мислення та орієнтації перекладача. Тому процеси перекладу все більше вивчаються з когнітивної точки зору. Підхід до перекладу термінів повинен урахувати їхні когнітивні особливості. Єдність слова і поняття, мови, мислення, лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів – цим досягається адекватний переклад термінів.

Когнітологія – це комплексна наука. «Складіть разом логіку, лінгвістику, психологію і комп’ютерну науку – і ви отримаєте когнітивну науку» [11, с. 235]. Проте саме в когнітивній лінгвістиці відбувається трансформація сучасних мовознавчих пошуків у площину, що спирається на якісно нову наукову методологічну платформу [3, с. 3]. Когнітивна лінгвістика має глибокі передумови та тісні зв’язки з різними галузями знань. У сучасній лінгвістиці активно використовується когнітивно-дискурсивна парадигма, у рамках якої проводиться концептуальний аналіз термінів, а також фреймовий аналіз, який дає змогу вибудувати концептуальну модель термінології. Сучасна когнітивна лінгвістика розглядає мову як когнітивну діяльність. Когнітивно-дискурсивний напрям вивчення мовних явищ розроблявся українськими вченими проф. О.П. Воробйовою, проф. С.А. Жаботинською, проф. А.Е. Левицьким, дослідження яких ґрунтуються на концепціях зарубіжної когнітології американських, європейських лінгвістів. Основою розвитку досліджень когнітивного напрямку в Україні є праці вітчизняних та зарубіжних науковців різних напрямів і насамперед лінгвістів, а саме: І. Голубовської (етнолінгвістика), В. Жайворонка, С. Жаботинської (когнітивна лінгвістика), О. Залевської (психолінгвістика), В. Іващенко, С. Єрмоленко, В. Карасика (лінгвокультурологія), М. Кочергана, В. Кононенка (дискурсологія), Л. Лисиченко, Л. Мацько, О. Мельничука, Н. Мех, В. Німчука, Л. Полюги, В. Русанівського, Т. Радзівської (лінгвоконцептологія), О. Селіванової, Л. Ставицької (соціолінгвістика) та ін.

Як зазначає Г.В. Садовнікова, когнітивний напрям у термінознавстві є провідним, який активно розробляється термінологами у трьох площинах: когнітивно-історичній (В.Я. Миркін, І. М. Фатеева, Ch. Kriele, K. Schmitz), де основну увагу зосереджено на формуванні концепту терміна як результату професійного знання в діахронії; когнітивно-номінативній (Є.А. Карпіловська, В.Ф. Новодранова, В. Antia, Н. Id-Youss, M. Willy), представники якої намагаються

проаналізувати відображення концептуальних ознак термінологічного концепту в морфологічній структурі терміна, та когнітивно-інформаційній (О.Й. Голованова, О.В. Суперанська, О.І. Чередниченко, М.Т. Cabre, P. Faber, D. Reineke, R. Temmerman, S.E. Wright), спрямованій на одночасне розкриття когнітивної суті терміна-носія концептуальних ознак термінологічного концепту та його інформаційної природи, що містить результати професійного знання й досвіду, сформованих за рахунок когнітивної діяльності носіїв мови професійної комунікації [8, с. 6]. Класичну та когнітивну проблематику вивчення термінів розробляла низка зарубіжних вчених: М.Т. Cabre, P. Faber, Н. Kageura, J. Pearson, J. Picht, A. Ray, R. Temmerman, G. Rondeau, J. Sager, Т.Н. Savory та ін. Представниками когнітивного підходу в семантиці переважно є американські вчені Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Р. Джекендофф, Ч. Філлмор, Л. Талмі, А. Гольдберг, Дж. Тейлор, Ж. Фоконьє.

Мова є невід'ємною частиною пізнання (когніції), вона відображає взаємодію психологічних, комунікативних, функціональних та культурних факторів, можливість вийти за межі власне мовного знання та здійснити аналіз співвідношення мовного значення та концептуального змісту, що передається окремим словом. Когнітивним вважається будь-яке дослідження, у якому мовні явища пов'язані з діяльністю людського мозку [4, с. 13].

Методологія і методи дослідження. У процесі дослідження ми застосовували описовий метод, когнітивно-семантичний, метод суцільної вибірки.

Мета нашого дослідження – вивчити когнітивні аспекти термінології англійської культури, зокрема музичної.

Об'єктом дослідження стала вибірка англійських термінів музики об'ємом 400 термінологічних одиниць, складена шляхом перегляду спеціальної літератури англійською мовою.

Предметом дослідження є лінгвокогнітивні особливості англійської термінології музичної культури.

Актуальність нашого дослідження зумовлена зверненням до найновіших наукових парадигм сучасного мовознавства для дослідження галузевої термінології.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих даних у курсах лекцій із лексикології та когнітивної лінгвістики, у практиці викладання англійської мови спеціальності, у курсах перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терміни стають засобом спілкування у спеціальних сферах, де використовуються як особливі когнітивні моделі, необхідні для професійної комунікації.

У них закладені потенційні ресурси відображення спеціальних знань. Терміни невід'ємно пов'язані з когнітивними процесами пізнання навколишнього світу. Інформація, яку містить термін, дає змогу говорити про наявність відповідних реалій, про міжнародні контакти, про рівень розвитку культури. Когнітивно-культурологічна інформація може дати ключ до розуміння соціально-історичних подій, показати процес формування професійних знань і терміносистем зокрема. Когнітивний підхід поглиблює розуміння терміна. На відміну від традиційного термінознавства, у якому предметом дослідження, головним чином, є лінгвістичні характеристики терміна, в когнітивному – це співвідношення концептуальних та мовних структур у професійній сфері. Сучасне когнітивне термінознавство займається вивченням становлення і розвитку професійних концептосфер, концептуальних парадигм, наукових теорій формування і функціонування термінологічної лексики.

Існують різні інтерпретації цього терміну. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» за редакцією В.Т. Бусела концепт – це «формулювання, загальне поняття, думка» [1, с. 452]. Концепт порівнюють з терміном поняття: і концепт, і поняття в сучасній науці розуміють як одиниці свідомості, що стоять за словами і їхніми значеннями, «адже обидва терміни вживаються для позначення двобічної ментальної сутності, що має мовленнєве, мовне походження і тісно пов'язана з мисленням» [5, с. 227].

Як відомо, між думкою і словом знаходиться якраз процес номінації, який є важливим інструментом, що зв'яже реальність і мову, за допомогою якого встановлюється кореляція між об'єктом і вибраною для його позначення мовною одиницею. З усієї дійсності, яка сприймається людиною, в акті номінації отримують назви лиш ті об'єкти, на які спрямована діяльність людини.

На першому етапі проводився аналіз загальнолінгвістичних даних. Аналіз термінів з точки зору їх створення та формування допомагає пояснити, як відбувалось пізнання, результатом якого можна вважати функціонуючу систему термінів.

Проведений на другому етапі морфологічний аналіз дав змогу визначити, як частини мови утворюють головні параметри в номінації.

На третьому етапі проводився аналіз термінів з огляду на основні когнітивні процеси.

Культура Англії визначається культурними нормами країни та її народу. Враховуючи впливову позицію Англії в Об'єднаному королівстві, може бути нелегким відрізнити англійську культуру від британської в цілому. Однак з часів англосаксонського завоювання Англія має свою унікальну культуру.

Лексика англійської культури являє собою значний корпус мовних одиниць, які обслуговують певні сфери англійського суспільства. Вона знаходиться у фокусі інтересів широкого кола суб'єктів: культурологів, істориків та мистецтвознавців, богословів та філософів, лінгвістів та студентів, які вивчають англійську мову. Необхідність поліаспектного аналізу цієї термінології, яка дає змогу отримати інформацію про один з найбільш значимих фрагментів картини світу носіїв англійської мови і дійти кращого розуміння їхнього менталітету, є очевидною. Термінологія культури є складною структурою, що акумулює в собі лінгвістичну та екстралінгвістичну інформацію. Вона охоплює та обслуговує різноманітні реальні ситуації. Тому для її дослідження є актуальним когнітивний підхід.

У концептуальній та мовній картинах світу людини вагоме місце посідає феномен музики. Ми розглядаємо музичну термінологію як специфічну концептуальну систему, що кодує певне професійне знання, яке відображає досвід, накопичений у сфері музики. З давніх-давен англійська музика була різноманітною: релігійна, народна, класична та ін. Існували стилі, створені для багатих, для еліти, інші – для робітничого класу та бідних.

Департаментами музики та психології університету Нової Англії (Австралія) були проведені експерименти щодо сприйняття різноманітності, аналізу висоти тону та подібності акордів різними групами людей, на яких мала вплив західна музика. Зокрема, при проведенні експериментів щодо подібності звуків піаніно та синтетичних звуків були застосовані певні методи для зменшення культурного впливу, а саме: уникнення знайомого музичного контексту, використання простих експериментальних завдань, які не включали музичної термінології, коротка презентація широкого діапазону звуків та прохання до слухачів відповідати спонтанно. Отже, науковці вважають, що музична термінологія має певний культурний вплив на сприйняття музичного матеріалу [9, с. 100].

На англійську музику мала особливий вплив європейська, однак багато напрямів та стилів з'явилося всередині країни. Відомим прикладом є кельтські співи. Джерела англійської музики йдуть від культури кельтських племен. Вони зберегли зразки древньої усної народної пісенної традиції, носіями якої були барди – виконавці і творці епічних та героїчних пісень. Збережені фольклорні джерела свідчать, що музика посідала важливе місце у побуті та громадському житті англійського народу. У середовищі селян, ремісників, моряків, воїнів з давніх-давен існували різні за жанрами пісні: трудові, мисливські, рибальські, а також ліричні, жартівливі. До найдавніших жанрів належать «carols» – релігійні хорові гімни. Велику частину

складають пісні-балади. Когнітивна природа концепту музики пов'язана з упорядкуванням, збереженням та передачею знань. Такий складний і багатокомпонентний процес формує і терміносистеми, пов'язані з культурою. Це організовані сукупності термінів, що обслуговують окремі сфери культурного життя.

Термінознавці підтримують твердження про те, що термінологічна одиниця характеризується двома основними ознаками, а саме: специфікою значення та сферою функціонування. Терміни вербалізують однорівневі концепти, тоді як метафорично утворені терміни включають культурно обумовлені уявлення людини про світ. Завдяки дослідженням таким вченим, як Фердинанд де Сосюр, Шарль Сандерс Пірс, М. Фуко, Ю. Лотман та ін., відомо, що мови різних культур і народів відрізняються за будовою, словниковим запасом, граматичними правилами, хоча всі мови мають деякі загальні правила, системну структуру. Розмовна або літературна мова мають якості, загальні для всіх мов, але відрізняються від мови різних видів мистецтва, як от: музика, живопис, архітектура тощо.

Мова музики має свої власні особливості. Специфіка термінів як номінативних знаків дає змогу стверджувати, що музична термінологія репрезентує професійну картину сфери музики.

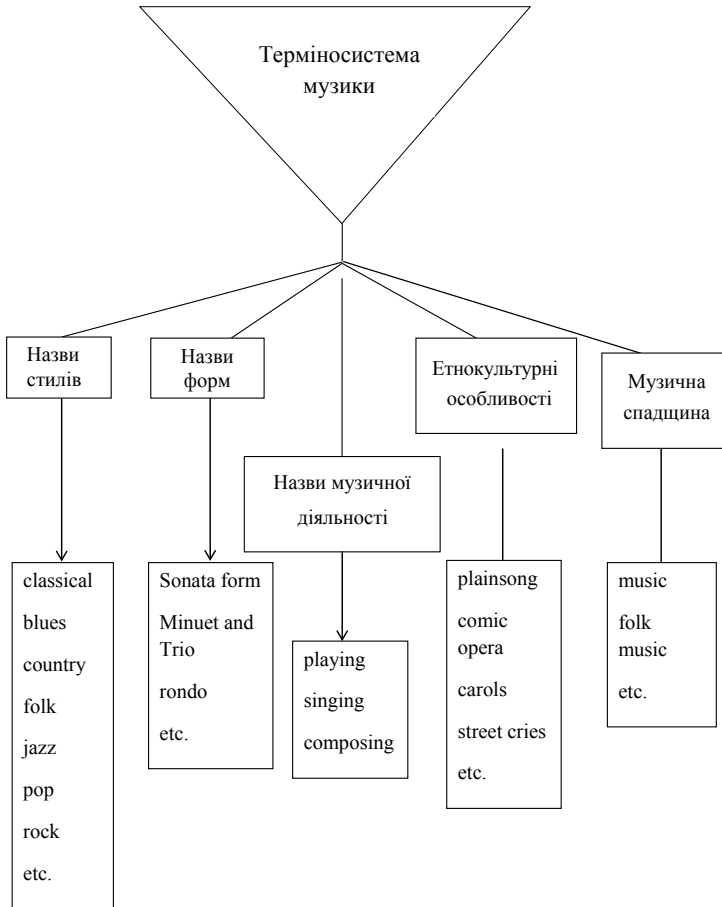
Галузеві лексичні одиниці, як і інші одиниці мови, є знаками. Отже, тому для дослідження термінології музики ми можемо використовувати методи когнітивного аналізу, зокрема фреймового, щоб розглянути реалізацію основних принципів формування терміносистеми культури, а саме музики. Принципи когнітивної лінгвістики можуть широко використовуватися для аналізу процесів терміноутворення та організації терміносистем, пов'язаних з культурою, на основі розробленої в сучасній лінгвістиці методики концептуального і фреймового аналізу.

У термінології культури основоположні концепти пов'язані з різними сферами культури. Музична термінологія, як і будь-яка галузева термінологія, має свою специфічну структуру. Так, у терміносистемі музики ми можемо виділити базові концепти: *style, genre, dynamics and expressive techniques, tone colour, texture, structure, duration, pitch*. Термін 'музика' має такі концептуальні ознаки: словесно-музичний твір та процес його створення (song, opera, arrangement,); люди мистецтва (composer, performer, singer, choir, orchestra, ensemble); музичні інструменти (piano, grand piano, violin).

Загальні поняття музики є базовими концептами, які можна розглядати як субфрейми фрейма терміносистеми музики.

У спеціальній лексиці, яка обслуговує сферу музики, вибудована певна ієрархія змісту та відповідна йому ієрархія термінів: назви

стилів (classical, blues, country, folk, jazz, pop, rock, etc.), назви форм (Sonata form, Minuet and Trio, rondo, etc.), назви музичної діяльності (playing, singing, composing), етнокультурні та регіональні особливості (plainsong, comic opera, carols, street cries, etc.), історико-культурні цінності та музична спадщина (live music, folk music, etc.).

Схема 1. Фреймова схема терміносистеми музики

Серед домінуючих значень, які входять до концептуальної структури музики, можна виділити такі: людські почуття (позитивно забарвлені: love, passion, empathy; негативно забарвлені: hatred, intolerance, cruelty), людські емоції (позитивні: joy, gaiety, admiration;

негативні: sorrow, grief, suffering), людські якості (позитивні: kindness, beauty, generosity, amiability; негативні: selfishness, malice, hostility).

Висновки з дослідження. Проаналізувавши терміносистему музики Англії, до якої ми нарахували близько чотирьохсот термінів, ми виділили такі базові концепти: style, genre, dynamics and expressive techniques, tone colour, texture, structure, duration, pitch. Вони по суті і є ядром терміносистеми. На їх основі ми вибудували фреймову схему, яка показує елементи корпусу термінів музики та функціональні зв'язки між ними: назви стилів (classical, blues, country, folk, jazz, pop, rock, etc.), назви форм (Sonata form, Minuet and Trio, rondo, etc.), назви музичної діяльності (playing, singing, composing), етнокультурні та регіональні особливості (plainsong, comic opera, carols, street cries, etc.), історико-культурні цінності та музична спадщина (live music, folk music, etc.).

Аналіз екстралінгвістичних факторів та діахронне дослідження дають змогу запропонувати періодизацію становлення і розвитку англійської термінології музики. Сценарії, пов'язані з музичною діяльністю, розгортаються в часі і складаються з низки сцен, кожна з яких має своє термінологічне забезпечення. Англійська термінологія музики є результатом професійно-пізнавальної діяльності фахівців, який отримав мовне вираження. Отже, когнітивний підхід до дослідження англійських термінів музики дає змогу розглядати термін як результат когнітивної діяльності фахівців у галузі музики. Досліджена система відображає процес засвоєння та осмислення професійного досвіду і є моделлю професійної картини світу. Вивчення терміносистем за допомогою когнітивного аналізу дає змогу побудувати конкретні когнітивні моделі та глибше дослідити процеси їх формування та функціонування. Перспективи розвідок полягають у проведенні концептуального та фреймового аналізу галузевих терміносистем, що дало б змогу вибудувати концептуальну модель термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2003. 1440 с.
2. Воробйова О.П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісн. Київ. Лінгвіст. ун-ту. Сер. Філологія*. 2011. Т. 14. № 2. С. 53–64.
3. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети. *Зб. наук. праць Одеського національного університету ім. І.І. Мечнікова*. Одеса, 2003. С. 126.
4. Садовнікова Г.В. Когнітивно-інформаційна природа термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій, українській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.1. Київ, 2016. 261 с.
5. Утринюк Р.В. Проблеми узгодження категорій «поняття-значення-концепт». *Мова і культура*. 2007. Вип. 9. С. 224–228.

6. Bishop C.M. Neural networks for pattern and concept recognition. Oxford : Oxford University Press, 2007. 482 p.
7. Cognitive Science and the Cultural Nature of Music.
8. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1756-8765.2012.01216.x>.
9. Fauconnier G. Introduction to Methods and Generation.
10. URL: <http://linguistics.stanford.edu/>.
11. Parncutt Richard. Harmony: A Psychoacoustical Approach. Heidelberg : Springer-Verlag, 1989. 221 p.
12. Patel A.D. Language, music, syntax and brain. *Nat. Neurosci.* 2003. V. 6. P. 674–681.
13. Stenning K. Methodical semanticism considered as a history of progress in cognitive science. Cambridge (Mass.), 1988. P. 234–235.

УДК 811.111'42:004:32.019.5(470+571)

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2022.21-22.147-162>

Юлія Молоткіна,
*доктор філософії, старший викладач кафедри
 романо-германських мов і перекладу,
 Національний університет біоресурсів
 і природокористування України
<https://orcid.org/0000-0002-5245-726X>
 м. Київ, Україна*

**Пейоративи як засіб вербального маніпулювання
 в англомовному дискурсі соціальних мереж TikTok та Twitter
 у контексті антиукраїнської пропаганди**

**Pejoratives as a means of verbal manipulation
 in the English discourse of social media TikTok and Twitter
 in the context of anti-Ukrainian propaganda**

***Анотація.** У ході інформаційної складової гібридної війни РФ проти України соціальні мережі стають потужною зброєю російської пропаганди. Кремлівські інтернет-тролі обрали соціальні мережі як інструмент поширення антиукраїнських наративів, оскільки соціальні мережі сьогодні є сприятливою платформою для застосування маніпулятивних технологій вербального впливу. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну тролі Кремля помітно активізували свою роботу в англомовному сегменті соціальних мереж, й особливо активними вони є в одних із найпопулярніших сьогодні соціальних мережах TikTok та Twitter. Мова*